

Oponentský posudek habilitační práce

Autor: **RNDr. Eva Janská, PhD.**

Téma: **Zahraniční migranti v Česku:
Geografické a společenské aspekty hodnocení migrace**

Vysoká škola: **Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta**

Rok: **2016**

Popis práce

Habilitační práce Evy Janské je souborem deseti vědeckých statí publikovaných v monografiích a odborných časopisech letech 2004-2016, které se vztahují k širšímu tématu migrací. Úroveň textů, které jsou součástí výběru, je impozantní: čtyři kapitoly v knihách – vesměs anglických, publikovaných ve významných vědeckých nakladatelstvích (Palgrave Macmillan nebo Springer) a šest článků v odborných časopisech, všechny s Impact Factorem – tři napsané anglicky a tři česky. Anglické články pocházejí z významných mezinárodních geografických časopisů a ty české jsou z nejstaršího českého geografického časopisu *Geografie*, který byl jako první český geografický časopis zařazen do databáze Web of Science. Jelikož tyto časopisy jsou v celé střední Evropě pouze dva, pochybovat o jeho vědecké úrovni není na místě.

Všechny texty obsažené v této habilitační práci mají spoluautory. Většinou jednoho, ve třech případech dva. Většina spoluautorů jsou čeští geografové, případně sociologové, ale jeden ze spoluautorů je přední americký geograf Richard Wright z Dartmouth College, prestižní americké univerzity z tzv. břechťanové ligy (Ivy League). Navíc jde o článek v časopisu s celosvětovou působností *Population, Space and Place* s nejvyšším Impact Factorem z celého souboru. Zřejmě nikoliv náhodou jde také o nejgeografičtější článek habilitačního spisu, který významně posouvá poznání geografie migrací na našem území. Spolupráce s takovými autory, jako je Richard Wright, je dokladem pozice Evy Janské v mezinárodní komunitě vědců zabývajících se geografii migrací. Její autorský podíl na celém souboru textů je nezanedbatelný. V pěti z nich je první autorkou, ve zbývajících pěti druhou. Po sečtení autorských podílů ve všech uvedených textech, dojdeme k číslu 4,5 článku, které je možné připsat výhradně předkladatelce disertace. To je nepochybně postačující objem požadovaných publikací.

Příložený seznam literatury na konci úvodní části je velmi rozsáhlý. Skladba autorů i tematika citovaných publikací potvrzuje výbornou orientaci autorky v problematice geografie migrací. Jazyková skladba citovaných publikací dokládá dobrou jazykovou kompetenci autorky, potvrzenou navíc i tím, že 7 z celkových 10 textů habilitačního souboru je napsáno anglicky.

Rozbor předností a nedostatků práce

Přednosti:

Všechny články a stati zařazené do souboru habilitační práce Evy Janské prošly dostatečně náročným recenzním řízením, a proto není nutno se zabývat jejich dílčími přednostmi a nedostatky. Úlohou recenzenta je v tomto případě zhodnocení úvodního textu habilitační práce, který má být dokladem, že autorka je v dané oblasti skutečnou odbornicí, a v případě článků, které jsou součástí habilitačního spisu, ocenění přínosu nejkvalitnějších z nich pro habilitační práci jako celek. Lze říci, že tuto úlohu skutečně plní.

Teoretický úvod je vynikajícím přehledem vybraných aspektů migračních teorií z geografického hlediska. Není to vyčerpávající text, který by se hodil spíše do učebnice, ale pouze výběr. To není výtka, v tom je právě jeho kvalita. Je to totiž optimální výběr relevantních teoretických aspektů, které jsou pak rozvinuty v jednotlivých článcích předkladatelky habilitačního spisu a přesně se váže k souboru článků jako celku.

První čtyři texty mají obecnější povahu a jsou věnovány imigraci do Česka, především té pracovní, a integraci cizinců na trhu práce – v tomto případě především Ukrajinců. Autorka zde správně rozlišuje mezi pracovními migracemi a migracemi za účelem získání mezinárodní ochrany (azylu), což laická veřejnost i mnozí publicisté zpravidla nevnímají. Mimořádnou hodnotu v této části spisu představuje článek o ilegálních migrantech, obsahující velmi cenná primární data shromážděná přímo v terénu. Další tři články se věnují roli imigrantů v systému osídlení Česka tím jde o pro geografii nejtypičtější část habilitační práce. V této části habilitačního spisu je také umístěn již zmíněný článek napsaný spolu se Zdeňkem Čermákem a Richardem Wrightem. Třetí část je tvořena také třemi články zaměřenými na vybrané problémy integrace cizinců diferencovaných podle generací. Soustředí se hlavně na vietnamskou komunitu, ale jeden z novějších článků, napsaný s Markétou Koropeckou, se věnuje i aktuální problematice muslimských migrantů.

Autorka se pohybuje v oblasti tzv. „nové teorie migrace“ ve smyslu Castlese, de Haase a Millera. Pracuje s řadou velmi frekventovaných pojmů, které ji obohacují, jako např. „tekutá migrace“ označující lidi, kteří jsou „neustále na cestách“ nebo pojem „white flight“ označující proces zrychleného vystěhování původního obyvatelstva převážně bílé pleti ze čtvrtí, které začínají být vnímány jako problémové v důsledku rostoucího podílu imigrantů z rozvojových zemí nebo domácího obyvatelstva jiné barvy pleti. To jsou jevy, které se u nás dosud buď nevyskytovaly, a pokud v nějaké počáteční formě ano, tak jim nebyla věnována náležitá pozornost.

Autorka uvedené světové koncepty aplikuje na české prostředí a to jí umožňuje dosahovat vědecky zcela nových a původních poznatků o tom, jak migrační procesy probíhají a jak se projevují konkrétně na našem území.

Předností předloženého souboru prací Evy Janské je jeho kompaktnost, což nelze vždy říci o textech, které vznikaly za různými účely a pro různé časopisy. Je to důkaz soustředění autorky na studovanou problematiku migrací a je z toho také patrné, že autorka má kvalitních publikací dost, když z nich může sestavit tak do sebe zapadající kompozici.

Nedostatky:

Ke struktuře souboru publikací stěžít lze mít nějaké připomínky. Lépe řečeno, případné připomínky jsou možné pouze z hlediska individuálního autorského přístupu, díky němuž by např. bylo možné uspořádat daný soubor trochu jinak. Logika stávajícího uspořádání navržená autorkou je však proti příliš výrazným změnám.

V úvodní teoretické části se najdou jen drobné nepřesnosti a nedostatky. Na str. 18 je např. jako logické pořadí počtu cizinců v Česku uvedeno: Praha, Ostrava a Brno. Proč v tom pořadí? Proč je populačně třetí Ostrava před druhým Brnem?

Z velkých skupin migrantů na našem území se autorka věnuje především Ukrajincům a Vietnamcům. Škoda, že nezkoumala i Slováky, kteří jsou jednou z nejpočetnějších menšin na našem území, i když zdůvodnění jejich pomnutí v poznámce pod čarou v šestém článku na str. 589 je postačující. Snad to může být námět do budoucna.

Články věnované vietnamským imigrantům (8. a 10.) se věnují většinou jejich subjektivní identitě. Jistým nedostatkem je to, že se více nezabývají také jejich formálním zařazením, tzn. občanstvím. Zajímavé by bylo např. zjistit, zda u Vietnamců existuje nějaká spojitost mezi mírou jejich získané částečně české identity a tendencí žádat o české občanství? A to buď u nich samotných nebo u jejich rodičů, pokud jde o nezletilé?

Význam dosažených výsledků pro rozvoj geografie

Habilitační spis je nepochybně významným příspěvkem do geografie obyvatelstva, a přesněji do geografie migrací. Tematicky se týká se nejen domácího prostoru Česka, ale je přínosný i pro geografii v evropském a dokonce i světovém kontextu. Stačí se podívat na strukturu zemí, ve kterých sídlí redakce časopisů, ve kterých byly stati Evy Janské a jejích spoluautorů zveřejněny: Česko, Švýcarsko, Nizozemí, Velká Británie, USA. Interdisciplinární povaha většiny z těchto článků je navíc zárukou, že zveřejněné výsledky obohacují i další obory, které se sociální geografii souvisejí: nejvíce samozřejmě sociologii a ekonomii.

I když úkolem recenzenta souboru článků není v tomto případě hodnocení jednotlivých textů, nelze se nezmínit o pozitivním vyznění hodnocení bilingualismu pro vývoj dětí v menšinových nebo smíšených rodinách, které autorka prezentuje v posledním článku tohoto habilitačního spisu. Dovolím si zde osobní poznámku: konstatuji to s uspokojením jako člověk, který sám z dvojjazyčného prostředí pochází a svými zkušenostmi může závěry o pozitivním vlivu tohoto prostředí potvrdit.

Aktuálnost obsahu habilitační práce

Problematika migrací je minimálně od loňského roku pokládána za aktuální i velkou částí ne odborné veřejnosti. Eva Janská se jí zabývá z geografického hlediska už nejméně dvě desetiletí a je patrné, že je motivována odborným zájmem a nikoliv chvilkovou vlnou „módnosti“ živenou soudobou publicistikou.

Je navíc mimo jakoukoliv pochybnost, že téma migrací – ať už z hlediska humánní geografie, nebo z hlediska dalších společenských věd – jen tak ze zorného úhlu badatelů nezmizí. Globalizace bude proces migrací nesporně dále posilovat a proto všichni, kteří se jako Eva Janská rozhodli tomuto tématu věnovat, budou mít co dělat dlouhá desetiletí. A na výsledky jejich práce bude čekat nejenom česká, ale i světová odborná veřejnost.

Zhodnocení vědeckých metod použitých v habilitační práci

Metody použité v člancích zařazených do habilitačního spisu jsou velmi rozmanité a jsou dalším důkazem odborné zdatnosti předkladatelky. V člancích jsou použity nejrůznější metody od nejjednodušších – jako např. popis – až po velmi sofistikované matematické výpočty. Převládají metody sociálních věd, zejména dotazníkové průzkumy, které přinášejí řadu originálních poznatků. Velmi často jde o kvalitativní výzkum, který je v tomto typu publikací často jediné možný – např. při zkoumání identity.

Ve vybraných publikacích však autorka používá i statistickou analýzu a exaktní kvantitativní metody, jako např. v článku o vnitřních migracích, které klasifikuje a řadí buď mezi koncentrační anebo dekoncentrační procesy. Dotazníkové šetření s téměř tisícovkou respondentů je v tomto případě opět ukázkou správně zvolené metodologie.

Jak již bylo uvedeno výše, vědecky nejhodnotnější je úspěšné využití dotazníků v prostředí ilegálních migrantů. Získání těchto dat v terénu je nadlidský úkol, protože ilegální migranti se z principu všem oficiálním kontaktům vyhýbají, protože je existenčně ohrožují. Poskytnutí rozhovoru může vyústit v prozrazení a k deportaci, což je to poslední, co si ilegální migranti přejí. Úspěšný výzkum v tomto prostředí, který realizovala Eva Janská s Dušanem Drbohlavem, je proto skutečně obdivuhodný.

Závěr

Předložený soubor prací dokládá nadprůměrnou kvalitu výsledků vědecké práce dr. Evy Janské. Prokazuje její výbornou orientaci v otázkách geografie migrací a vynikající schopnost vědecky pracovat. Dokazuje také dobré předpoklady pro další vědecký růst. Doporučuji proto předložený soubor prací přijmout k obhajobě jako habilitační práci a její autorku navrhnout podle § 72 zákona o vysokých školách ke jmenování docentkou v oboru Sociální geografie a regionální rozvoj.

Rychvald, 6. dubna 2017

Prof. RNDr. Tadeusz Siwek, CSc.
Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje
Přírodovědecké fakulty Ostravské univerzity
tadeusz.siwek@osu.cz